

УДК 336.2

С. В. Шевчук,

к. е. н.,

науковий співробітник НДІ фінансового права

СПРОЩЕННЯ СИСТЕМИ СПЛАТИ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ ЯК НОВИЙ ВЕКТОР ДІАЛОГУ ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ З ПЛАТНИКАМИ ПОДАТКІВ

S. V. Shevchuk,

candidue of economic science,

researcher of Researching center of Financial Law

SIMPLIFICATION OF TAXES AND FEES SYSTEM AS A NEW VECTOR OF TAX AUTHORITIES DIALOGUE WITH TAX PAYERS

У статті проведено аналіз наявної системи сплати податків та зборів до бюджету. Визначено пріоритетний характер спрощення та модернізації існуючої моделі сплати податкових платежів. Розкрито передумови покращання ділової активності та формування паритетних стосунків між платниками податків і податковими органами.

The article analyzes the existing taxes and fees in the budget. Definitely priority to simplify and modernize existing models pay taxes. Exposed conditions improve business activities and establishing equal conditions between taxpayers and tax authorities.

Ключові слова: податки, податкова система, податкова звітність, доходи бюджету.

Keywords: taxes, tax system, tax reporting, budget revenues.

Постановка проблеми. Фіскальна консолідація, вдосконалення системи оподаткування та раціоналізація витрат належать до ключових напрямів сприяння збільшенню сегмента іноземного капіталу та активізації конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Проте законодавче забезпечення впровадження нових видів пільг, преференцій, субсидування та створення умов пільгового оподаткування є достатньо тривалим та трудомістким процесом, якому іманентні різні перешкоди політичного, соціально-економічного та глобалізаційного характеру. У даному контексті досягнення цільового показника дефіциту бюджету на тлі ослаблення економічної активності та ескалації ризиків загострення ситуації потребує нових заходів з налагодження відносин між платниками податків та органами державної влади, що у свою чергу, зумовлює потребу у перегляді наявної моделі сплати податків, зборів та обов'язкових платежів до бюджету.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Податкова система, принципи оподаткування, адміністрування податкових платежів постійно перебувають у центрі уваги зарубіжних та вітчизняних науковців, серед яких: В. Андрущенко, О. Бланшар, О. Василик, В. Вишневський, С. Гайдар, В. Геєць, Н. Кучерявенко, І. Луніна, О. Олійник, А. Поддєрьогін, О. Теліцина А. Соколовська, Д. Стігліц, С. Фішер, В. Федосов, Л. Шабліста, С. Юрій та ін. Ураховуючи глобалізаційні тенденції, провали ринку, суспільні шоки та дисбаланси, які прискорюють мінливість та швидкоплинність господарських процесів, окремі аспекти та нововекторні тенденції у сучасній економічній науці залишаються не достатньо дослідженими.

Метою даного дослідження є визначення основних проблем функціонування сучасної системи сплати податків та зборів до бюджету та розробка пропозицій щодо шляхів її вдосконалення, оскільки податкова система в кожній країні є однією з основ економічної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні податки є безальтернативним джерелом формування доходів бюджету держави та багатofункціональним інструментом перерозподілу ВВП у соціальному, територіальному та галузевому аспектах, що підтверджують статистичні дані на рис. 1. Проте саме система сплати, обліку та контролю надходження фіскальних платежів до бюджету відіграє значну роль у питаннях економічного розвитку та забезпеченні зростання добробуту громадян.

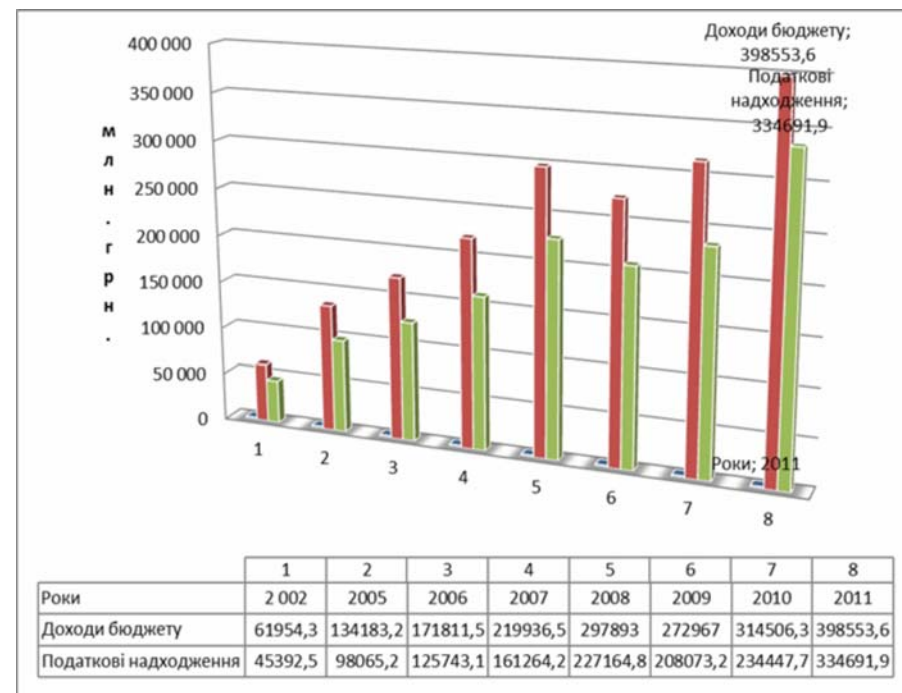

Рис. 1. Частка податкових надходжень у Зведеному бюджеті України

Аналіз частки податкових надходжень у Зведеному бюджеті України чітко демонструє залежність його наповнення від ефективності функціонування податкової системи, зокрема її фіскальної та регулятивної функції. У розрізі відповідних років (див. рис 1) простежується позитивна динаміка частки надходжень податків до бюджету. Так, у 2002 році питома вага фіскальних надходжень у Зведеному бюджеті становила 73,26 %, а у 2011 році вона була рівною 83,97%, приріст відсоткового показника збільшення податків у структурі бюджету склав 10,71 % за неповні 10 років.

У розвинених країнах нині від 80 до 95% урядових доходів забезпечують податки. Наприклад, у країнах-членах ОЕСР паралельно зростанню ВВП спостерігається підвищення як абсолютної суми податків, так і їх питомої ваги у ВВП: кожні 10 років частка податків у ВВП збільшується приблизно на 5 %. Якщо в 70 % роки вона становила 30 %, то до кінця 90 років уже сягнула 40%. Ця тенденція, відома як закон Вагнера, об'єктивно зумовлена та, відповідно до наявних прогнозів, проявлятиметься у майбутньому як наслідок дії трьох головних факторів: структурних змін в економіці; демократизації суспільства та зростання зацікавленості в соціальній справедливості [1, с. 93].

У цих позитивних зрушеннях ми вбачаємо кореляцію змін, що відбулися у податковій системі, з ухваленням Податкового кодексу України [2] та завданнями економічної політики, визначеними в Посланні Президента України до українського народу та у Програмі економічних реформ в Україні на 2010–2014 роки. Проте, слідує принципам антагонізму та каузальності, збільшення частки податкових надходжень у структурі бюджету пов'язане зі збільшенням податкового навантаження на підприємства, що ілюструється високим показником податкового коефіцієнта, який відображає рівень перерозподілу ВВП через консолідований бюджет країни системою оподаткування. У минулому році він наблизився до 40 %, тоді як ще у 2004 році був на рівні 31,8 %. Для порівняння, рівень податкового коефіцієнта для країн-нових членів ЄС, економіки яких за якісними характеристиками подібні до української, становить близько 33 %.

Графічне зображення податкових надходжень до бюджету у розрізі податків на рис. 2. дозволяє констатувати, що головними бюджетотворюючими податками залишаються податок на додану вартість, податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток, акцизний податок, що у своїй сукупності забезпечують більше 80 % усіх податкових надходжень. Однак відповідні податки є і найбільш дискусійними серед науковців та практиків у контексті низки мінімізації та ухиляння їх сплати до бюджету, де держава втрачає значний обсяг фінансових ресурсів. Так, за відповідними розрахунками науковців [3, с. 8], лише від тінєвих і корупційних схем сплати ПДВ бюджет втрачає 26 % цього податку від його потенційно можливого надходження. Відповідні аналітичні матеріали зумовлюють перегляд концептуальних підходів процесу адміністрування відповідних податків, їх обліку та подання податкової звітності.

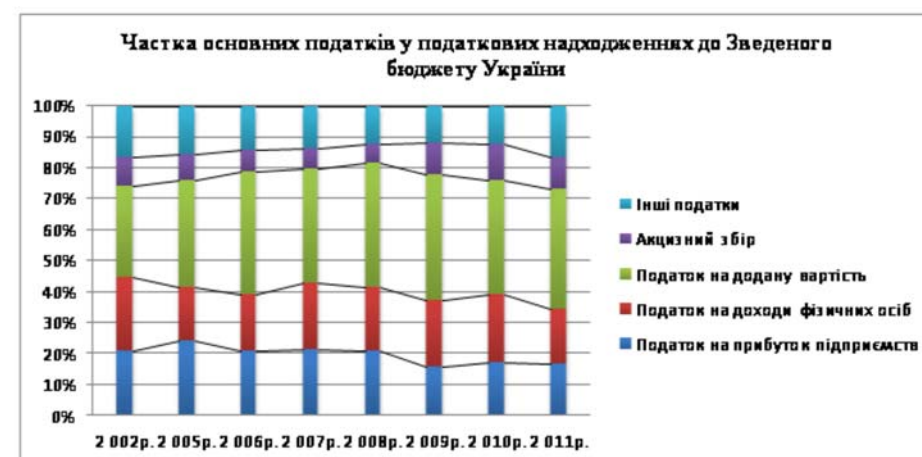

Рис. 2. Частка основних податків у податкових надходженнях до Зведеного бюджету України

Зауважимо, що сучасна українська податкова система, незважаючи на певні позитивні зрушення в ній після ухвалення Податкового кодексу залишається однією з найбільш складних і найменш ефективних не тільки серед країн європейського регіону, а й у глобальному порів'янні, що регулярно підтверджують міжнародні звіти та рейтинги, дослідження вітчизняних економістів, а також оцінки інвесторів, які працюють в Україні. У рейтингу податкових систем Paying Taxes 2010, підготовленому Світовим банком спільно з «PriceWaterhouseCoopers», Україна посіла 181 місце серед 183 досліджуваних країн. За даними дослідження, середньостатистичне українське підприємство протягом року сплачує 147 податків та платежів, що є найгіршим показником у світі (183 місце). Для порівняння, в Росії кількість платежів становить – 11, Польщі – 40, Чехії – 12, Білорусі – 107, Грузії – 18, США – 10, Франції – 7, Китаї – 7. Більшість податків і внесків (96) в Україні пов'язана з оподаткуванням праці [3, с. 4].

На виконання обов'язкових податкових процедур, таких як ведення податкового обліку, підготовка й подання звітності, сплата податків та інших, вітчизняні підприємці щорічно витрачають 736 робочих годин (175 місце). У Росії витрати на аналогічні заходи становлять 320 годин, Польщі – 395, Чехії – 613, Грузії – 387, США – 187, Франції – 132, Китаї – 504, Білорусі – 900. Майже половина витраченого українськими підприємствами часу йде на облік, нарахування, сплату податків і внесків, знову - такі пов'язаних з оплатою праці, що під час переорієнтації податкової служби з фіскального органу в сервісну службу зумовлює необхідність у перегляді нині концептуальних засад наявної моделі сплати податків, зборів та обов'язкових платежів до бюджету.

У ході дослідження було з'ясовано, що існуюча модель обліку платежів має ряд характеристик, які призводять до негативних ефектів як зі сторони контролюючих органів так, і з боку платників податків, зокрема:

- велика кількість кодів бюджетної класифікації, перелік яких зазнає частих змін;
- неузгодженість нормативно-правової бази з питань обліку платежів до бюджету;
- велика кількість бюджетних рахунків, які відкриті в органах держказначейства;
- формування платниками податків значної кількості платіжних доручень, що подаються до обслуговуючих банків, на сплату відповідних податків та зборів;
- помилки платників при сплаті податків, які призводять до необхідності повернення коштів з бюджету або здійсненні перекиду;
- перевантаженість інформаційної системи органів Міністерства доходів та зборів, у середовищі якої за одним платником може бути відкрито до 20 карток особових рахунків за відповідними податками і зборами;
- наявність неузгодженостей, наприклад, коли у платника податку одночасно обліковується переплата за одним кодом, а борг за іншим кодом, причому без можливості погашення такого боргу сумами переплати в автоматичному режимі, що, у свою чергу, призводить до нарахування штрафних санкцій і пені на суми непогашеного боргу.

У контексті зазначеного вище платник податків стикається з подвійним дублюванням інформації під час заповнення податкової звітності та сплати грошових платежів відповідно до кодів бюджетної класифікації на відповідний рік. У нашому дослідженні ми спробували в теоретико-методичному аспекті проаналізувати дії платника податків щодо сплати податкових платежів, виявити труднощі з якими він стикається в даному процесі та розробити відповідні пропозиції їх усунення.

На першому етапі – заповнення та подання податкової звітності у ймовірного суб'єкта податкових відносин уже можуть виникнути труднощі. Зокрема, на офіційному сайті Міністерства доходів і зборів України [4] у розділі «Податки і збори – загальнодержавні податки – податок на прибуток підприємств – форми звітності» розміщується значна кількість наказів органів державної влади щодо затвердження форм податкових декларацій, і це тільки щодо одного податку на прибуток. Якщо суб'єкт господарювання перебуває на загальній системі оподаткування, кількість декларацій та інших документів податкової звітності, залежно від виду діяльності, може становити не один десяток. Також одним із негативних чинників відповідного процесу є часті зміни податкової звітності, її об'єднання, спрощення та розробка нових податкових документів. У контексті реформування податкових органів від фіскального органу до сервісної служби дана інформація здебільшого вчасно надається платникам податків за допомогою масово-роз'яснювальної роботи, спеціально створених довідкових служб, засобів масової інформації та мережі Інтернет. Проте через особливості матеріально-технічних засобів платників податків, їх особисті якості відповідні роз'яснення не завжди вчасно та в повному обсязі надходять до учасників податкових відносин. Це ускладнює процес налагодження паритетних взаємин між ними, призводить до непорозумінь, штрафів та судових позовів, що дискредитує імідж податкових органів та спричиняють зменшення ділової активності суб'єктів господарювання. На нашу думку доцільно проводити масово-роз'яснювальну роботу ще на стадії розробки відповідних проектів звітності, із зазначенням передбачуваних строків упровадження таких новацій.

Наступним етапом під час сплати податків і зборів платником податків після заповнення відповідної податкової звітності є перерахунок та рух коштів до бюджету. Відповідно до Закону України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні»[5], переказ грошей – це рух певної суми грошей з метою її зарахування на рахунок отримувача або видачі йому в готівковій формі. Ініціатором переказу вважається особа, яка на законних підставах ініціює переказ грошей шляхом формування та подання відповідного документа на переказ або використання спеціального платіжного засобу, у нашому випадку це платник податків, який перераховує платіж до бюджету.

Проте і в даному аспекті платник податків стикається з рядом незручностей. Платники податків сплачують податки на рахунки для зарахування платежів до бюджетів, які відкриті на балансі головних управлінь Державної казначейської служби та Державної казначейської служби України (центрального апарату). Зазначені рахунки відкриваються відповідно до Плану рахунків та Інструкції про відкриття аналітичних рахунків для обліку операцій з виконання бюджетів у системі Державної казначейської служби України [6] у розрізі кодів бюджетної класифікації та територій. Інформацію про реквізити рахунків органи Державної казначейської служби передають податковим органам [7], які, у свою чергу, дану інформацію доводять до платників податків шляхом їх розміщення на дошці податкових оголошень.

Проте на сьогодні у межах 256 кодів бюджетної класифікації, контроль за надходженнями до яких здійснює Міністерство доходів і зборів, відкрито близько 800 тис. бюджетних рахунків. Також платник податків дублює інформацію у відповідних полях «Призначення платежу» та податковій звітності, зокрема зазначається код виду сплати, ідентифікаційний код клієнта за ЄДРПОУ, друкується роз'яснювальна інформація про призначення платежу тощо. Для прикладу відповідно до Наказу Міністерства фінансів України «Про бюджетну класифікацію» від 07.03.2013 р. № 378 класифікація бюджетних кодів по бюджетотворюючих податках у сумарній кількості становить 72 найменування, і це без урахування, ще п'яти назв загального коду податку (11010000 Податок на прибуток фізичних осіб; 11020000 Податок на прибуток підприємств; 14010000 Податок на додану вартість; 14020000 Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції); 14030000 Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)).

Зокрема, деталізація інформації з податку на прибуток підприємств у форматі кодів бюджетної класифікації налічує з даного платежу 28 підпунктів, хоча всю цю інформацію платник податків заповнює у податковій звітності з відповідного податку. Так, у бюджетній класифікації під першими трьома підпунктами зазначено: «11020100 Податок на прибуток підприємств і організацій, що перебувають у державній власності»; «11020200 Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності»; «11020300 Податок на прибуток підприємств, створених за участю іноземних інвесторів», дану інформацію також потрібно зазначити у податковій декларації з податку на прибуток підприємств у відповідних полях як «Код платника податку за ЄДРПОУ» «Код виду економічної діяльності (КВЕД)»; «Особливі відмітки»; «Наявність додатків» тощо. Для певних видів діяльності, зазначеної у підпунктах бюджетної класифікації (11020600 Податок на прибуток банківських організацій, включаючи філіали аналогічних організацій, розташованих на території України; 11020700 Податок на прибуток страхових організацій, включаючи філіали аналогічних організацій, розташованих на території України), заповнюється окрема податкова звітність відповідно до наказу «Про затвердження форми Податкової декларації з податку на доходи (прибуток) страховика» від 22.06.2012 р. № 759 та наказу «Про затвердження форми Податкової декларації з податку на прибуток банку» від 21.12.2011 р. № 1683.

Це стосується більшості вказаних кодів. У розрізі інших податків спостерігається аналогічна ситуація. Так, акцизний податок налічує у сумі без розподілу на акцизний податок з вироблених та з ввезених на митну територію в Україні підакцизних товарів (продукції) 28 кодів, податок з доходів фізичних осіб – 7.

Тобто відповідне коригування та спрощення дублювання інформації є необхідною умовою оптимізації роботи триумврату: податкових органів, казначейської служби та суб'єктів господарювання в контексті провадження подання електронної податкової звітності від платників податків до бази даних підрозділів Міністерства доходів і зборів України.

Висновки. Зазначене вище дозволяє зробити висновок, що дані розбіжності потребують нагального вирішення і зумовлюють необхідність у реформуванні та спрощенні наявної системи обліку й сплати податків та зборів. На нашу думку, доцільно буде зосередити увагу на податках і зборах, які є бюджетотворюючими, ПДФО, податку на прибуток підприємств, акцизному податку, а також, які у практиці зустрічаються найчастіше і відкоригувати особливі умови сплати відповідно до кодів бюджетної класифікації та заповнення і подання податкової звітності. Запровадження відповідних новацій між платником податків та податковими органами зменшить вплив «людського» фактора, оптимізує роботу податкових органів та органів Державної казначейської служби, а також буде важливим і необхідним заходом під час реформування фіскальних органів та створенні сприятливого інституційного клімату для платників податків.

Список використаної літератури

1. Податкова політика України : навч. посіб. / [Мельник П. В., Варналій З. С., Тарангул Л. Л. та ін.]; за ред. П. В. Мельника. – К. : Знання України, 2011. – 505 с.
2. Податковий кодекс України : від 02.12.2010 р. № 2755-VI // Голос України. – 2010. – 4 грудня. – № 229–230.
3. Пріоритети реформування податкової політики України : як перейти від фіскалізму до стимулювання ділової активності? / [за заг. ред. Я. А. Жаліла]. – К. : НІСД, – 2010. – 80 с.
4. Офіційний сайт Міністерства доходів і зборів. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/podatki-ta-zbori/zagalnoderjavni-podatki/podatok-na-pributok-pidpri-formi-zvintnosti>
5. Про платіжні системи та переказ грошей в Україні : Закон України : від 05.05.2001 р. № 2346-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>
6. Про затвердження інструктивної бази : наказ Державного казначейства України : від 28 листопада 2000 р. № 119 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=vb119506-00>.
7. Про затвердження Порядку відкриття та закриття рахунків у національній валюті в органах Державного казначейства України : наказ Державного казначейства України : від 22.06.2012 р. № 758 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1206-12>

Стаття надійшла до редакції 18.05.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"